

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Росица Градева

по конкурса за получаване на академичната длъжност „професор”
по професионално направление 2.1. Филология (Средновековна арабска
цивилизация), Софийски университет „Св. Климент Охридски“, обявен в ДВ
бр. 31, 2017

На обявения конкурс се е явил един кандидат, доц. д-р Павел Веселинов Павлович. Въз основа на проведеното първо заседание на комисията и получената документация смятам, че няма нарушения на процедурата.

Доц. д-р П. Павлович е завършил две висши образования – специалност История в ИФФ на Багдадския у-т (1992 г.) и Арабистика в ЦИЕК, ФКНФ, Софийски у-т (1994); получил е образователна и научна степен „доктор по история“ (1998) и научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.1. Филология (2015). От 2003 г. П. Павлович има научното звание „доцент“ с шифър 05.03.03. (Стара и средновековна история, археология и етнография). Всъщност цялата му научна и преподавателска кариера е подчинена точно на съчетанието от историческо и филологическо образование, което му позволява задълбочена и критична работа с първични извори в съчетание с добро познаване и прилагане на историческите методи на изследване в областта на ранния период от ислямската история, който се очертава като фокус в неговата изследователска програма.

На конкурса доц. д-р Павел Веселинов Павлович се явява основно с монографията *Подходи към изучаването на ранния ислям (VII-VIII в.). Метод и история*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017, но тя се основава на множество публикации в наши и чужди издания, вкл. и в елитни списания като *Islamic Law and Society*, *Bulletin of the SOAS*, и *Al-Qantara*, статии в колективни сборници, монография в издателство Brill и пр.

Преди да заеме длъжността доцент, а понастоящем и ръководител на Катедрата по арабистика и семитология в Софийски у-т (2012), П. Павлович има сериозен стаж като преподавател във Варненския свободен университет и в Нов български университет, като редактор в редакция *Предавания на арабски език* в БНР. Участвал е в повече от двадесет научни форума в България и извън страната, членува в две професионални организации на специалисти по ислям в Европа, участва активно в научния живот в България и извън страната като рецензент към списания, на дисертации, съставител на колективни трудове и пр.

Монографията, с която доц. д-р Павел Павлович участва в конкурса за получаване на академичната длъжност „професор“, е посветена на изворите за и методите на изследване на първите два века от историята на исляма. Трудът се състои от увод и три глави; снабден е със списък на използваните абривиатури, библиография на използваните извори, монографии и студии, индекси на кораничните знамения и на собствените имена и термините.

Уводът въвежда читателя в състоянието на проучванията в международната (най-вече англо- и немскоезичната) и българската наука по темата на изследването и поставя целите и задачите на автора. Основните проблеми, които вълнуват автора, произтичат от „отложения интерес към историята на пророчеството и ранния ислям“ и съответно всички въпроси, които този факт повдига с оглед достоверността на съществуващата традиция за формативния период от историята на мюсюлманската общност. Възможно ли е съвременният изследовател да се довери на биографичните съчинения, посветени на Пророка, на съчиненията по история и на сборниците с юридически предания, на биографичната книжнина? И – ако, да, доколко? На тези и други въпроси отговарят трите глави на изследването.

В Глава 1, *Историческият текст*, П. Павлович проследява развитието на историческия наратив сред арабите, свързва в голяма степен с интереса към житието на Пророка, който изглежда се заражда едва към края на 7 в. в контекста на втората гражданска война и противопоставянето на Умаййади и Зубайриди, както и с надигането на Хашимитската партия. Не само през VII в., но и през по-голямата част на VIII в., преобладава устното предаване на сведенията, а доколкото съществува писменото, то в повечето случаи като че ли приема формата на записки. Те имат предназначение да напомнят преданията, но не са оформени като завършени и „затворени“ книги. На детайлен анализ са подложени биографиите и сведенията за произведенията на първите „историци“, автори на текстове за живота на Пророка, *ахбарити* и *мухаддиси*. Изключително интересно за мен е проследяването на обособяването на историческия от юридическия текст, както и „презрението към историческата книжнина“ в „научните среди“, породено от възникването на специфични подходи и методи на работа сред историците, а именно обединяване на *матновете* на няколко взаимосвързани предания в общ разказ, предшестван от „колективен иснад.“ Именно този подход дава основание на изследователите – и на автора, да говорят за разлика между понятията „автентичност“ и „историчност“ и да заключат, че тези разкази понякога включват дори съобщения за измислени исторически събития. Подложени на скрупулъзен анализ, те не могат да осигурят нещо повече от ограничен обем от исторически достоверна информация.

Проблемите, които се очертават в анализа на сведенията на ранните историци, налагат изработването на стриктен метод за анализ на текста и неговото предаване. На този проблем е посветена Глава 2 на труда, *Текст и метод*. След прегледа на методологичните приноси на изследователи като И. Голдциер, Й. Шахт и други западни учени и на

приносит на основните методи прилагани от тях (ревизионистки, неоскептицизъм и пр.), Павлович се спира на развитието на „Проучването на опората и съдържанието“ (ПРОПС) и предлага допълнителни критерии за оценка на текста с оглед по-точното датиране и възстановяване на протоверсиите на ранните хадиси като най-уместен анализ на мюсюлманската литературна традиция. Те го довеждат до закономерното заключение, че съвременното ислямознание не разполага с общовалидно методологично средство за удостоверяване на преданията от първия ислямски век. Според Павлович развитието на хадисите започва едва към края на VII в. от кратки версии с правно и нравоучително съдържание. В течение на следващия век те са обединени от общите връзки и техни последователи в по-обемисти хадиси. В процеса на тази обработка се появяват разкази за „фиктивни случвания от сакрално-историческо естество“, които допринасят за градежа на мюсюлманската идентичност. Едва при управлението на Абд ал-Малик ибн Маруан (685-705) тя започва да се идентифицира освен с монотеизма, и с личността на Пророка Мухаммед.

Резултатите от дълбочинното проучване на текстовете подлагат на съмнение безкритичното възприемане на историческия наратив като потвърждение на „религиозната истина“. В Трета глава, *История и метод: към познанието на първото ислямско столетие*, Павлович се обръща към обективно съществуващите материални извори от VII столетие като нумизматични и епиграфски паметници. Техният анализ цели намиране на балансиране на точка на равновесие между безкритичното приемане и пълното отричане на текстовете източници от ранния ислямски период. Заключение към тази глава служи за заключение на целия труд. Като обобщава откъслечните данни, съдържащи се в тях, авторът достига до няколко важни извода:

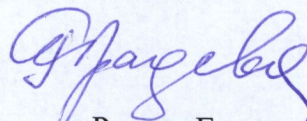
На първо място сред тях следва да посочим категоричното му мнение, че тези източници рядко се покриват с литературните описания, завещани от основоположниците на арабо-ислямската историопис. Безспорните сведения за историята на арабските завоевания от 30те години на VII в. далеч не потвърждават традиционните представи за тяхното вътрешно-историческо развитие и вярвания. Няма данни и за техните предводители. По-конкретно обективните източници не споменават епохата на т.нар. „праведен халифат“. Много важно е и разкриването на еволюцията на значението на основополагащи термини като *мухаджирун* и *муминун*. Първото е в тясна връзка с развитието на смисъла на *хиджра*, от всяко преместване в хода на завоеванията до установяването на едно от тях като основополагащо. Впрочем, в Османската империя *мухаджири* са мюсюлманите, прогонени от експанзията на Руската империя, вкл. и през 1878 г. От *муминун*/закрилници (в старинните представи) завоевателите се превръщат в *муслимун*, обособена общност със своя верска идентичност. Това става в съзвучие с постепенното избистряне на образа на божия пратеник не по рано от 80те години на VII в. Неговите последователи по това време вероятно са монотеисти, но все още без обособена религиозна идентичност и без свещено писание. Именно появата на (представата за) Мухаммад като пратеник на Аллах, а наред с

него и на молитвата и другите стълбове на вярата, са важен маркер в развитието на общностна идентификация сред арабите.

Като основни постижения на труда на П. Павлович ще посоча систематизирането и анализирането на сведенията за основателите на мюсюлманската историография (Гл. 1); въвеждането в българското ислямознание на съвремените методи за датиране и анализ на мюсюлманските предания (Гл. 2) и реконструкцията на първото столетие от историята на исляма (Гл. 3). Не по-малко важни са хипотезата за отнасянето на оформянето на арабската идентичност към управлението на умайядския халиф Абд ал-Малик ибн Маруан (685-705) и анализа на възникването на линията на авторитетното позоваване (*иснад*) при предаването на хадисите към времето на втората гражданска война в исляма (680-692). Изследването се основава на огромен брой първични източници – предания, литературни и исторически текстове, епиграфски паметници и нумизматични находки, които са подложени на скрупулъзен анализ с оглед на темата и в контекста на достиженията на световното ислямознание. Достойнство на монографията е нейната четивност, хубав език и увлекателно изложение.

Всичко изброено по-горе ми дава основание да предложа на почитаемото жури да присъди на доц. д-р Павел Павлович академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.1. Филология (Средновековна арабска цивилизация).

София, 5. 09. 2017 г.

Доц. д-р Росица Градева